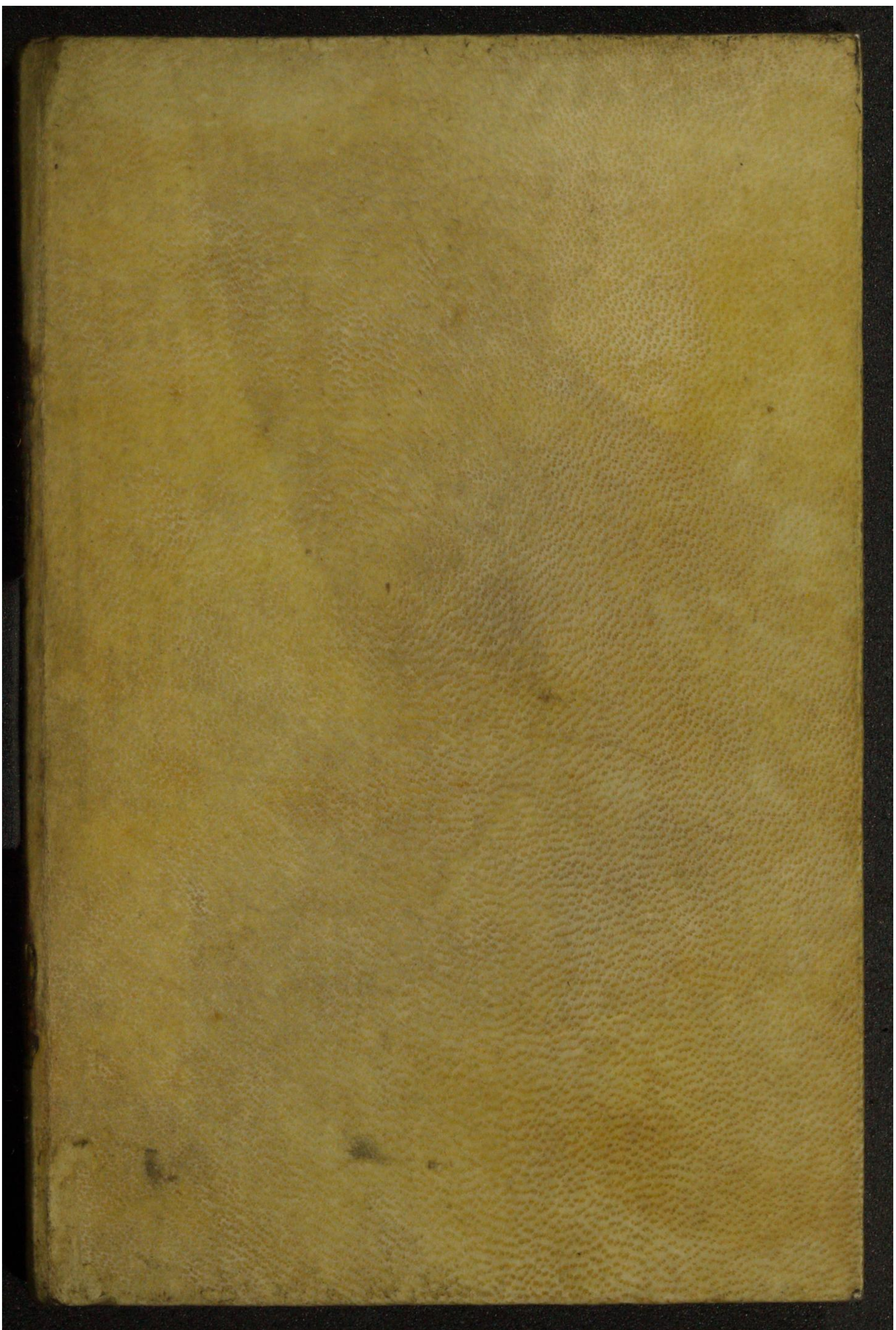
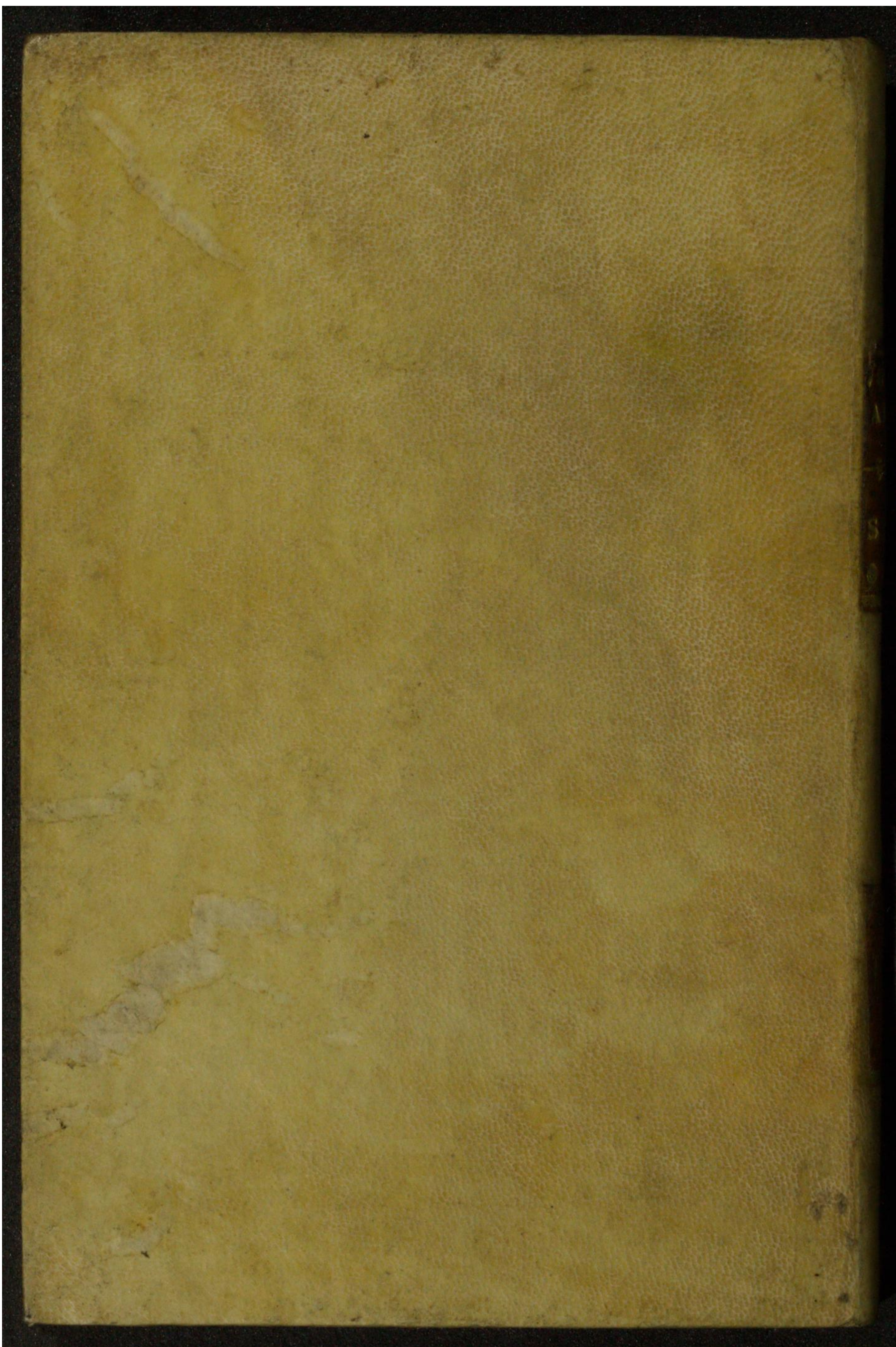
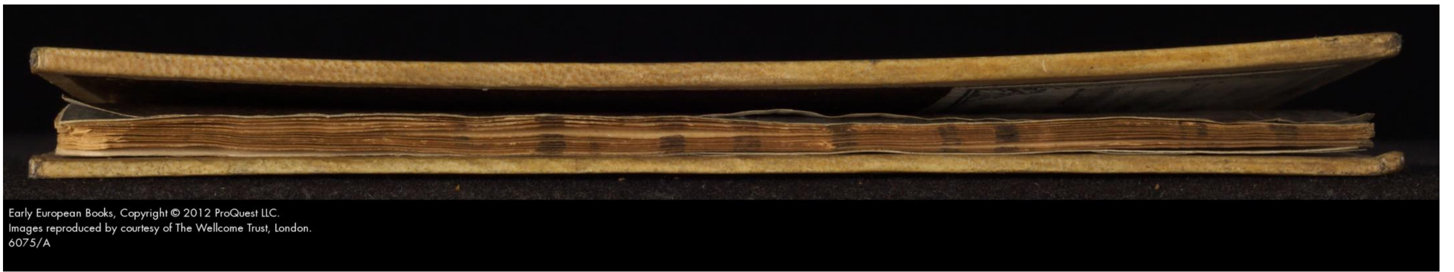

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
6075/A

TALLER
DE
Encuadernacion, Rayado
y Libros en Blanco
DE
RICARDO SANCHEZ
Calle del Coronel N.º 42
MÁLAGA.

W. Biarritz 12 Maj 02

Arbustum. Fonticulus. Spinetum.

CVM PRIVILEGIO.

PARISIIS.
Apud Franciscum Stephanum.
M. D. XXXVIII.

Il est permis a Francoys Estienne faire imprimer le liure intitule Arbustum, Fõticulus, Spinetum: & icelluy exposer en uente. Et defences a tous aultres Libraires & Imprimeurs de l'imprimer ou uendre dedens deux ans prochainement uenans, sur peine de confiscation des liures & amende. Faict le quinsieme iour de Feburier. 1538.

I. I. De Mesmes.

Caroli Stepha-
NI ARBVSTVM.

Abſoluto Seminario,venit in mẽtem nobis,vt huic Arbuſtum ſubnecteremus:in quo reliquas arbores à fructiferis,quæ poſt hortos vnà conſeri ſolent, ſimul explicabimus, interea dum ſyluam adornare vacabit per otium. Nam id iure quodam conſequi exiſtimamus,vt poſt hortos,fructiferarum arborum ſeminaria quotidie videãtur:quæ etiam iiſdem mœnibus,atque adeo ſæpibus incluſa ſunt, & in hortorũ appellatione, quemadmodum & tota domus,facile venire ſolẽt. Fructiferas autem arbores proprio quodam vocabulo appello,quæ fructuum colligẽdorum,& deliciarum gratia conſeruntur: vt ex hortis,& flores, & condimẽtarias ac iuſcularias herbas:ex ſeminariis,delicatos & educandæ familiæ peculiares fructus colligamus:cuiuſmodi ſunt malorum omnium genera:item etiam ceraſiorum,ficuum,& huiuſmodi fructuũ: vnde ea quidem ſeminaria dicta pomaria, ceraſeta,ficeta. Proinde,ab iis ſeminariis,ſolent eſſe quædam irrigua loca, permultis arboribus oblectationis potius quàm alterius vtilitatis gratia conſita : quæ nos arbuſta vocabimus,quanquam & Arbuſtum (vt initio Seminarii docuim9)aliud præterea ſignificet.Quin & præter aquarum commoditatẽ,quibus horti & prata erant apud antiquos in opimis fundis irrigua,ſolebãt etiã vites haud longe à prædiis & ædibus ruſticis cõſeri.Itaque permultę quoque arbores illuc erãt cõſitæ:

ad quas vites alligabant & diſpõebant antiqui eo more, quo in vineto docuimus. Non erit igitur præter rem & inſtitutum noſtrum, de ijs arboribus poſt ſeminariũ dicere, antè quàm pratum aut vinetum diſponamus. Nam eæ ſanè de quibus mox acturi ſumus, in ſyluam cadere non poſſunt: ſunt enim ferè omnes irriguæ, & in aquoſis ac priuatis & domeſticis locis præcipue ſuccreſcunt, in vſum atque oblectationem domeſticam: cuiuſmodi ſunt vlmus, ſalix, platanus, populus, & id genus aliæ, de quibus mox eſt nobis agendum.

ARBVSTVM igitur hoc loco cũ antiquis rei ruſticæ ſcriptoribus, dicemus locum arboribus vitiferis (ſic enim loquitur Palladius) cõſitum per ordines: in quo vites ipſis quidem arboribus ſeſquipedis ſpatio diſtantes applicabant, ne arboris incremẽto opprimerentur, ſi minus haberent ſpatium: caueis etiam muniebant aduerſus pecoris appetentis iniurias. Quin & frumentum interſerebant, atque ita vitibus & ſegetibus indulgebatur, relictis quadragenis pedibus inter arbores ad frumentum ſerendum: ſiquidem lætus, amplus & opimus erat ager: in exili enim agro, tantum vicenos pedes relinquebant. Quas autem arbores appellat Palladius vitiferas, eæ certe ſunt â nobis hoc loco deſcribendæ: nempe ſalix, vlmus, opulus, & cæteræ id genus, quas profecto inter fructiferas, & eas quas in Seminario deſcripſimus, non fuit æquũ interſerere.

Arbuſtum Italicum appellat Columella id quod ſuperius docuimus: cuiuſmodi hodie paſſim in Italia videtur: quod etiam multa diligentia putatur & excolitur ad arbuſtiuarum vitium ſuſtentacula & nutrimenta. Vnde arbuſtare vocabulum deductum, quo

ſignificabant antiqui agrum arboribus conſerere ad maritandas vites.

Arbuſtum Gallicum humilioribus arboribus conſitum erat:neque ijs quidem admodum frondoſis, vt facilius vitis ab arbore ad arborem traduceretur: quos traduces,quia Galli(vt Varro refert)rumpos appellabant:hinc certe conijcio huiuſmodi arbuſta Gallica,rumpotina & rumpotineta appellata. Nã fere ita conſtitutum rumpotinetum animaduerti(inquit Columella lib. 5. cap.7) vt ad octo pedes, locis ſiccis & cliuoſis:ad duodecim,locis planis & vliginoſis tabulata diſponantur. Plerunque autem arbor in tres ramos diuiditur, quibus ſingulis ab vtraque parte cõplura brachia ſummittũtur,tũ omnes pene virgæ,ne vmbrent eo tempore,quo vitis putatur,abraduntur.

In noſtro igitur hoc Arbuſto,& ſalictum,& vlmarium & lauretum ac myrtetum,item etiam populetum complectemur:vt vno atque eodem loco variarum arborum ſeminaria cõtineantur:poſt hæc autem Vinetum ſubiungemus.

Salictum.

Salictum appellabimus locum ſalicibus conſitum, vtilitatis gratia:nempe ad vimina vel perticas colligẽdas,quibus ad multa rei familiaris atque adeò ruſticæ negotia vti poſſimus:nullius enim tutior reditus,minoríſve impendij, aut tempeſtatis ſecurior. Vulgus noſtrum vocat *une ſaulſaye*.Eſtque is locus potiſſimum riguus aliquo amne: amat enim hæc arbor imprimis huiuſcemodi loca:& in aquoſis ſata quamoptime ger-

minat : ſed lætiſſime & celeriter ex auulſione quod vulgus noſtrũ vocat *de fiche*: deponitur enim cõmode cacuminibus vel taleis,& ſpatia laxiora deſyderat, per quinum pedum interordinia, quemadmodum in quincũcis explicatione docuimus. Huiuſmodi quincunces ſalictarios videas elegantiſſime diſpoſitos in cœnobio diui Victoris extra muros Pariſinos. Nonnunquam etiam ſalix (inquit Columella lib.5.cap.7) in arbuſto Gallico à pleriſque ad vinearum vſum diſponitur: ſed niſi in aquoſis locis,vbi aliæ arbores difficulter comprehendunt, ponenda non eſt, quia vini ſaporem infeſtat. Nunc ad arboris deſcriptionem & genera veniendum.

SALIX, Græcis itea, vulgo *ſaulx*, ita dicta (inquit Feſtus)quòd ſaliat,ſurgátque cito:ὠλεσίκαρπος ab Homero appellata, quòd ocyſſime ſemen amittat, antequam omnino maturitatem ſentiat. Cæterum quod ad eius deſcriptionem attinet,contorto & breui caudice aſſurgit,ramis longis,è trunco extremo, velut de capite prodeuntibus, lentis, flexilibus : folijs longis, ſubtus incanis, ſupernè virentibus, flore ſeu nucamento ſquamatim compactili, lanuginoſo, propendente : fructu qui facile ante maturitatem euaneſcat.

Salicum plura genera tum apud nos,tum etiam apud antiquos authores inuenio, ſolo vſu, vel etiam magnitudine,& corticis forma inter ſe diſcreta.Quædam enim ſalix in proceritatem magnam emittit iugis vinearum perticas,parítque balteo corticis vincula. Ea eſt quam antiqui ruſtici, ob id, perticalem vel perticariam appellarunt: Theophraſtus candidam vocauit è re ipſa.

Alia eſt ſalix,ſequacis ad vinctum lentitiæ virgas ſe-

rens, à Plinio Gallica appellata, à Theophrasto salix nigra: quòd sit nigro aut puniceo cortice. Vulgus nostrum vocat *du bursault*.

Græca porrò, quæ dicitur salix Plinio & Columellæ, satis est ea quidem humilis, & rubenti materia, qua præcipue ad vimina vtimur: vnde etiam salix viminalis appellata, ab ipso vsu. Vulgus nostrum vocat *de l'osier*.

Sabina vero, quam etiam amerinam salicem vocarunt authores, candidior est superiore, & ad vitellinum colorem (vel luteum, si mauis) potius tendens: coactæ est breuitatis, sponte naturæ pumila: virgas fert quæ detracto cortice, leni sunt admodum tractatu, quibus vtimur ad corbes, cistulas, & vasa, quæ ob id viminalia appellantur. Ea est salix quam vulgus nostrum vocat *franc osier*: Gallia Lugdunensis *ambre*.

Salicem præterea amerinam Dioscorides à Latinis vocari existimat, quam nos viticem, Græci agnon & lygon. Vulgus pharmacopolarum corrupte agnum castum appellat, vtraque voce idem significante. Cuius arboris aut fruticis tanta est cum salice amerina foliorum & virgarũ similitudo, vt non ab re eam pro ipsa salice vsurparit Dioscorides. Itaque de vitice hoc loco dicendũ, quẽadmodũ in Vineto sumus polliciti.

VITEX Latinis dictus, quoniam habet surculos ligandis rebus idoneos, haud secus ac salix viminalis & amerina: Agnos Græcis dicitur, quòd (authore Galeno) castitatem conseruet ijs quibus estur aut bibitur: vel quoniam matronæ in Thesmophorijs Atheniensium castitati studentes (inquit Dioscorides) eius folijs lectos sibi sternerent: Lygon etiam Græcis appellatur, propter surculorum firmitatem.

Viticis duo genera: Maior, qui vitex albus dicitur, arboreſcítque ſalicis modo,& eadem habet folia: niſi quòd perpetuo virent,& grauiorem ſpirant odorem: ramis frangi cõtumacibus:flore ex purpura candido, piperis ſemine:vnde quibuſdam piper agreſte appellatum ſcribit Dioſcorides. Minor, qui & niger vitex appellatur,ramoſior eſt:folijs cãdidioribus & lanuginoſis:flore purpureo:vterque circa flumina naſcitur.

Salix equina(ne id etiam prætermittamus) Latinis appellata, pratenſis herba, quam Græci hippurim, Romani equiſetum, vel caudam equinam,à forma appellarunt,de qua in prato vberius dicemus.

Salicaſtrum, herba à ſalice nomen trahens,quòd in ſalictis frequentiſſima ſit : quam herbam recentiores (inquit Ruellius)flammam vocauere: folio eſt duro, cinericei coloris,viticulis calloſis,rubentibus, qualiter flos quem flammam Iouis appellamus : in violis fert ſemen acinorum mali punici ſimile. Atque hæc tantum diximus,nequid omiſiſſe videremur eorum,quæ ad ſalicis cognitionem attinent.

Sed antequam à Salicto ad vlmarium tranſeamus, libet hîc pauliſper animi cauſa digredi,& in aduleſcentulorũ noſtrorum fauorem(quando hîc de ſalice ſermo habitus eſt)verſus quoſdam proferre,mea ſententia,ingenioſiſſime & admodũ erudite conſcriptos, de ſalicis arboris in nympham eiuſdem nominis trãſformatione,quos ex Italia nuper attulimus. Eos vero deſcripſit iuuenis quidam Italus ſpectatæ indolis,& ingenij,pro ætate admodum acris:vt vel omnium iudicio ad poema natus facile exiſtimari debeat. dignos autem exiſtimo qui legantur, neque memoria paulo negligentiori aliquando intereant.

Metamorphosis

SALICIS NYMPHAE, IN arborem sui nominis.

Fortè sub intonsæ consederat Ilicis umbra
Flaua salix, castæ comitum pars fida Dianæ:
Implebátque sinus Zephyris, nexúque soluto
Errabant nitidi per eburnea colla capilli.
Quà pater aurifera redimitus tempora Cytro
Verberat ingenti Benacus littora planctu.
Dum sedet, oblitam dominæ Fauníque procacis
Florilegæ tenuistis apes, uolucrésque canoræ,
Et quæ proceras mulcebant flamina quercus.
Propter aquæ riuum somno iamque illa grauatum
In pharetram, & laxos caput inclinauerat arcus.
Ante pedes lapsum fronti crinale iacebat,
Et iaculum, Triuiæ magnum ac memorabile munus.
Viderat hanc (ut erat dulci resoluta sopore)
Fortè senex Proteus, latiatas æquore cauteis
Dum colit, & captos adducit arundine pisces,
Stans celso in scopulo. Visa stupet ille, silétque
Improbus: atque atrum flagranti corde uenenum
Concipit, & cæcum totis bibit ossibus ignem.
Conatúsque diu flammas inhibere, ter altis
Se lustrauit aquis, ter carmina dixit. At illum
Humida uentosi riserunt numina ponti.
Iamque suas artes, nodosáque lina perosus

Cæruleas damnabat opes, centúmque sorores
Post salicem posuisse ferunt. Ergo ille trementi
Luctantique ferox, & inania bella mouenti
Vim tulit. At cæsis uirgo Saloina lacertis
Impleuit plangore nemus, latósque per agros
Haud intermissas fudit miseranda querelas.
Non illi uolucres urgere in retia ceruos
Cura, nec in laxos leporem deducere casseis
Amplius, aut timidos calamo transfigere damas,
Nec rapidis uacuos canibus circundare syluis.
Sed latet, & scabro laqueata cubilia tofo
Incolit, & longo domus est spelunca recessu:
Quà nitidos colles, subiectáque collibus arua
Spectat oliuiferos quassans Tauareda capillos.
Heic modo crudeles somnos, modo flamina dicit
Impia, nunc sortem delamentatur iniquam:
Noctes atque dies passis incompta capillis.
Sæpe illam Dryades frustra lenire iacentem
Tentauere. Quid hos dixerunt chara dolores
Perpeteris Nymphæ? quid fles mœstissima uirgo?
Virginis ad nomen, suspiria traxit ab imo
Corde salix: silet illa tamen, nec prodere cæcas
Sustinet insidias: tumidi sed pondera uentris
Celat, & interdum læsi dat signa pudoris.
Túmque oculos uix tollit humo, nunc pingitur ostro
Punicas incensa genas, nunc flebilis hæret
Pallidior buxo: Qualis Pallantias ortu
Cum rubet, & subita tegitur caligine mœrens
Memnonis admonitu. Iam sol altissimus axe
Fecerat exiguas spatiis æqualibus umbras:
Ecce tumens spoliis, atque oblita cæde ferarum
Antra subit syluis Hecate lassata sub altis:

Antra, hedera, & uariis labrusce sparsa racemis.
Intus aquæ, uiridique obsessa sedilia musco.
Ante fores uiolæ surgunt, flentésque hyacinthi,
Et rosa sydonios referens pudibunda colores:
Thymbráque, & intactas uictura ligustra pruinas:
Et cum flammeolis canentia lilia calthis,
Puniceique croci, grato quos murmure labens
Riuus, & attritos uersans alit unda lapillos.
Non latices illic, nitidi non uda profundi
Lanigeræ turbastis oues: saltúue proteruo
Indomiti ripis infestauere iuuenci:
Non fera, non imis serpens educta cauernis,
Nec quum se pastæ referunt de monte capellæ.
Sæpe tamen Dryades fessos uenatibus artus
Fonte lauant, talóque tenus contingere gaudent.
Quò simul intrauit, trepidantem ac multa trementem
Tergaque iam dantem uidit Latonia Nympham:
Vidit, & exarsit, pharetrámque arcúsque retentos
Corripuisse ferunt. At uirgo concita cursu
Transuolat arua, fuga rapido uelocior Euro:
Donec arenosum uitrei Melonis ad amnem
Peruenit. Hic iunci steriles, hic candida circùm
Populus, & pigram uelabat canna paludem.
Et cum caricibus limo quod creuit acutis
Molle siler, calamíque leues, ulmíque uirentes:
Substitit hic lachrymans, sparsósque à fronte capillos
Reiicit in tergum, pleno singultibus ore:
Pallidulo tales effundens pectore uoces,
Di, siqua est usquam pietas: si conscia ueri
Numina, deceptas spectant sine fraude puellas,
Eripite hanc animam miseræ, & suprema roganti
Munera ferte. Atque ô finissem morte dolores,

Cum mea uirginitas erat illibata: libenter
Nam potui tum casta mori. Testor tamen omnes
AEgra deos, sanctum contra mea uota pudorem
In uentos abiisse leues. Si mentior, in me
Vertat inexhaustas iaculatrix diua pharetras.
Audiit hæc Phœbe, celeresque morata sagittas,
Arbor eris, dixit, sed quæ nec poma, nec ullas
Diuitias domino præter fera uincla ministres:
Nec tu militibus, nec tu clamata theatris
Publica serta feres: nec te dignabitur inter
Alticomas quercus, aut coniferas cyparissos
Sede nemus: nigra nec nubilus Ilice lucus.
Sed procul extremis ignota iacebis in aruis,
Pérque lacus patulos, obliquáque flumina passim
Fœda tibi querulæ facient conuitia ranæ.
Sic tua dum graciles carpent uirgulta capellæ,
Tityrus innitens baculo syluestris oliuæ,
Multifora uetitas narrabit arundine flammas:
Flauentésque comas, tibi quæ nocuere placendo,
Rusticus incurua deponet falce quotannis:
Contemnétque tuos imo de gurgite uultus
Pastor ad obscœnas iuuenilior ille rapinas,
Semper & iniusti fæx uulgatissima regni:
Atque aliquis pictos nodoso in robore qualos
Fronde tua texens, aut candidulos calathiscos
Rasilibus uirgis: ô quantum flexilis ista
Nympha fuit, dicet: tunc te culpabit, & inter
Fabula fœmineas dicêris longa cohortes:
Vrgebitque tuam, dum uentilat ordea uannum,
Testilis, & genibus feriet caua texta malignis.
Mox simul obliquam terris ostenderit urnam
Tros puer, atque uias pluuius fœdauerit Auster,

Te uulgus calcabit iners: te fœmina uirque
Induet: & soleis plangetur terra salignis.
Desierat Dictymra loqui, quum territa uirgo
Ter conata solo teneras diuellere plantas,
Mollia ter niueis percussit pectora palmis.
Dúmque pedes subita queritur radice teneri,
Pes ubi sit quærit, digitíque, unguésque, cutísque:
Iam teretes suræ, iam candida crura, sinúsque,
Rugoso sensim cœperunt cortice claudi:
Brachiáque ad cælum quæ forte tetenderat, altos
Induit in ramos: restabant ora, comæque.
Quid facis? (exclamat) Latonia parce, nec uno
Funere perde duos, uteri miserere, nec ultra
Iram tende tuam. sic me periisse iuuabit?
Parce precor. clamabat adhuc, clamantia cortex
Occupat ora recens: & uox in stipite raucum
Vltima murmur erat. Latebrosa quale sub alueo
Pumicibúsque cauis Sicula exauditur in Hybla,
Horrida quum uario saturatas flore cateruas
Clausit hyems tectis. Crocei iam uertice crines
In longas abeunt frondes, quæ nunc quoque (mirum)
Corpora mutatæ uelant pudibunda puellæ.
Sed postquam teneras absumpsit cura medullas,
Cura uigil, querulúsque dolor, sæuíque labores,
Arentis nodi traxerunt ossa figuram:
Prôque noua mollis creuit lanugine muscus.
Pallor inest foliis, scires timuisse, uicémque
Sanguinis in lenta gelidus perit arbore succus:
Quæ, memor antiquæ cladis, crescentia matrum
Semina, seminibus fertur temerare profanis.
Hinc iuga montiuagæ nimium dilecta Dianæ
Odit: & inuisos plebi ne perferat ignes,

Gaudet aquis, umbrisque, & opacæ frigore uallis.
Neue parum cautis desint exempla Napæis,
Iudicium luctus, foliis nouus hæsit amaror.
At puerum, Nymphæ, postquam Lucina dolenti
Affuit, obscuris enutriuere sub antris.
Signa tamen partus, ueterisque infamia facti
Durat adhuc, uteroque manet despecta capaci,
Quæ fuerat cunctis olim prælata puellis.

Discite hoc exemplo iuuenculi Virgilium imitari: nõ enim hi versus aut laborem in legendo vestrum, aut libelli pretium multum augere poterunt: neque vero paruula hæc digressio hîc à me facta fuisset, nisi valde timuissem, ne versus hi, qui mihi profecto visi sunt elegantes & iucũdi, interijssent. Veniamus ad vlmariũ.

Vlmarium.

VLMARIVM, vitium præcipue causa, veteres facere solebant. nam huiusmodi arboribus imprimis gaudent vites, quibus etiam eleganti quodam coniugio hodie apud Italos maritantur. Vnde Columella lib. 5. cap. 6, Vlmarij faciendi rationem longo sermone recẽsuit, & quo pacto prima quæque arbor senio aut tempestate afflicta summouenda est, & in eius vicem nouella soboles substituenda in vlmorum seminarijs quæ vulgus nostrũ vocat *ormaye*. Itaque de vlmorũ differentijs ac generibus dicendum.

VLMVS, Græcis ptelea, Gallis *orme*, procera est arbor, folio indiuiduo, lente crenato, scabro, oblongiore quàm pyri: materie flaua, robusta, neruata, deformi: semen ei racemosum, quod samara Latinis dicitur. In

foliolis & petiolis, gummi producit, item etiã quodam animalculorum genus quod cnipes vocant.

DVPLICEM vlmũ fecit Theophrastus, montanam, quam oripteleam nominat: & campestrem, quæ fruticosior est: folio indiuiduo, leniter per orã serrato. vulgus nostrum hanc fruticosam vlmũ vocat *ormeau.*

Gallicam & item vernaculam vlmũ Columella facit. Gallica, ea est quæ & Attinia dicitur, & marita vlmus: quòd vitib9 sit cõmodissima. Generosissima hæc est & lætissima, multámque frondẽ ministrat, & rarissimum semen creat: atque ob id sterilis plerisque iudicatur. seminibus inter frondẽ, quam prima edit germinatione, latentibus: nascitur tantum scopis. Inter Attinias vlmos Plinius siccanas laudat, quæ excelsissimæ sunt & non riguæ.

Vernacula vlmus ea est quæ & nostrâs & Italica dicitur, diuisiore folio, & ab eodem pediculo numerosiore, iucũdissimũ pabulũ bubus adfert, & frondes vitibus vtiles: minus lætatur montosis, & aquis gaudet, vitem alit, eiúsque societatem commodissime patitur. Quapropter ab antiquis in eum vsum formabatur, quotannis alternis brachijs in modum scalarum relictis, vt facilius suis clauiculis, veluti manibus quibusdam, ipsam complecteretur, & sursum ascenderet. Dicamus iam de populis.

Populetum.

Populetũ vlmario subiungemus, quando hæc etiã arbor (prę sertim nigra) vitibus maxime est amica. quapropter (inquit antiquus agricola) vinearũ causa, post

hortos ſerebatur,bipedaneo paſtinatu, talea ſeſquipedali,biduo ſiccata,ſemipedis interuallo,terra ſuperiecta duorum cubitorum craſſitudine.hæc enim arbor, vitibus admodum placet.Itaque antequam ad Vinetum accedamus,de ea primùm eſt dicendum.

POPVLVS arbor duplex, quarum altera nobis frequens,& ſatis nota,nempe alba: altera,vtpote quæ nigra dicitur, plurimum rara, & ægrè apud nos creſcens. Cæterum dictam populum quidam putant à foliorum multitudine.

ALBA ſiue cãdida populus,Græcis λεύκη appellata,ob id(inquit Pauſanias)quòd Hercules in deſcenſu ad inferos apud Acherontem fluuiũ eam vidiſſet, ramûmque eius rediens extuliſſet,itaque etiam Herculi dicatam ferunt.Certe ob id dictam putauerim, quòd eius folia ſuperne candicent. Vulgus noſtrum tremulã appellat *du tremble*: quòd eius arboris foliorũ pediculus ſit maxime tremulus, vt ipſa etiam folia, vel leuiſſimo ſpiritu agitata,inter ſe plurimum crepitent. Arbor campeſtris,aquarum auida,caudice procero, erectóque conſurgit:ligno intus albo,lento,ſcutis faciendis aptiſſimo, læui & carnoſo cortice,folijs tremulis,numeroſiorib9,in iuuẽta circinnatis,in ſenecta angulosis,ſuperne candicantibus & lanuginoſis, inferne herbaceis : frondes ſcopis tantum vtiles: nunquam floret:fert tamen vuas, brya vocatas:ex quibus (verno potiſſimum tempore,cum plurimum grauis eſt,prægnánſque reſina) conficitur vnguentum populneum, ægyrinon Græcis appellatum. Noſtri tamen etiam ex ipſis folijs id componunt,atque aiunt phlegmonas refrigerare:quo etiam mammis puerperarum illito, matronæ & obſtetrices vtuntur ad fu-

gandam lactis abundantiam, quæ ſtatim à partu erumpit: id autem, ſua barbarie appellant *du pampelion:* cuius vſum damnatum & errorem oſtenſum videbis apud Manardum.

NIGRA populus, in quam Phaethontis ſorores mutatas aiunt, Græcis αἴγειρος dicta: nobis infrequens: circa Padum Italiæ fluuiũ plurima: multo altior & robuſtior eſt quàm alba: fronde anguſtiori, ſcabriore cortice: in totum ſtrigoſior, folium gerit vtraque parte herbaceum, neque ita lanuginoſum ac numeroſum: qua ratione vitibus magis amica creditur. Sua enim lanugine vuas inficere non poteſt: præterea minimam vmbram præſtat, propter tremulam foliorum facultatem. In hanc, vetuſtate albam populum degenerare credunt. Ego tamen aliud eſſe genus exiſtimarim. Humorem reſinoſum è cauis emittit, quem, veluti lachrymam quandam, in Eridanum deſtillantem, aiunt in electrum coire: hoc eſt ſuccinum, quod Chryſophoron appellant. vulgus noſtrum vocat *de l'ambre.* Id attritum, iucundiſſimum ſpirat odorem, colore auri æmulo. Cæterum populus nigra, fert in folijs guttam ex qua apes propolim ſuam faciunt. Fructum nullum parit: quanquam in Creta ſint qui nigram populum fructum emittere contendant.

Tertium ab his genus Theophraſtus facit eius quam Alpinam, nonnulli Libycam cognominant. ſu pradictarum altitudine, cortice pyri ſylueſtris ſcabro: ramis candicantibus: folio hæderæ: hinc inde exaturato virore nigro, ſed parte vna hebete, altera angulosa: pediculo tenui, oblongo: colore parte ſupina pronáque ferè conſimili. Ea eſt certe, quæ nigra po-

pulus iure dici debet,folio nigerrimo, fungísque enascentibus laudatissima. Tu videto lector, quid ex his sentias:liberum enim tibi semper esse voluimus in rebus controuersis iudicium.

Dicemus hoc loco etiam de opulo arbore, quando & populo est affinis, et eam videtur quidã agriculturæ scriptor cum ipsa populo confudisse, cum tamen sit ab hac longe diuersa.

OPVLVS quoque est vitib9 amica arbor,& aquosis gaudens, vt eam vites præsertim arbustiuas alere ab antiquis scriptum reperias. Si arbustum(inquit Columella) ex opulo vitibus quis constituere volet,ante annum quàm deponat arborem,scrobes faciat quatuor pedũ quoquouersus:deinde circa Calendas Martias,in eandem scrobem opulum & vlmum configat: vt si opulus defecerit,vlmus locum obtineat:si autem vtraque vixerit,altera eximatur,& alio loco pangatur. Cæterum opulus vulgo apud nos obierus vel opierus dicitur. Vlmi proceritate adolescit,caudice recto,enodi,rarioribus ramis brachiato, frondibus ferè vitigineis,baccis racematim dependentibus, prima pubertate viridibus, à maturitate puniceis. Hæc tantùm de opulo.

Lauretum.

Lauretum iure optimo hoc ordine disponemus, quandò antiquis idoneam fuisse laurum scribit Diophanes viuis sepibus,quæ vitiarium ambiant: vnde Romanis eugenia appellata,hoc est illustris.

LAVRVS,vulgo *laurier*, Græcis daphne:quòd inter vrendum sonum elidat, quasi daophone (inquit

Ruellius ex Theocrito) vel à formosissima Ladonis filia quam Apollo persequens ob amorem, in laurũ à Tellure matre conuersam, gentili virginis nomine appellauit, eiúsque arboris ramũ auulsum capiti circunposuit, quod inde diuinationis signũ fuisse tradunt fabulæ. Arbor est læui cortice ac tenui vestita: spargit radices obliquas, inæquales, quæ suapte natura, nõ recto tramite progrediantur: perpetua viret coma, caudice procero, pingui succo scatente, nodis perquam paucis. Sterilem appellant laurũ, quam alij marem vocant, baccifera est admodum, quæ fœcunda & fœmina laurus dicitur, carnémque in nucleo conceptam ostendit in baccis.

Variæ sunt lauri arboris ac fruticis species apud antiquos, quę tamen minus late patẽt, sed solo vocũ, aut minimo figuræ discrimine cognoscuntur.

Delphica laurus dicta, quæ (vt inquit Helianus) è Thessalia Delphos primũ translata est ab ipsis Tempe, tũ cũ Apollo draconẽ sagittis confodit: vel ob hoc delphica appellata, quòd ea victores delphis coronari solerent. Eandẽ Lactantius grãmaticus tripodẽ quoque vocari dicit, à ternis, quas habet, radicibꝰ: aut quòd Apollini dicata sit, propter triplicẽ diuinationis vim, præteritorũ, præsentiũ, futurorũ. Arbor est æquali colore foliorũ, viridior, maximis baccis, è viridi rubẽtibꝰ.

Triũphalem laurum Augustus Cæsar appellauit: qua triũphantes coronari primùm Romæ cœperunt, reiecta delphica. Eam è cælo missam eidẽ Cæsari perhibent historiæ, sterilem, altitudine minima, folio crispo: rara tamen est hodie inuentu.

Tenuifolia laurus, Cypria dicta, breui est folio, nigro, crispo, per margines imbricato.

Latifolia, ſylueſtris laurus:tinus quibuſdam nominata:baccas fert nigras aut ceruleas, & in arborem aſſurgit:optima ad exprimendum oleum.

Regia laurus, quæ & auguſta, dicta eſt ab amplitudine tum arboris, tum etiam folij: ne quis fortaſſis ab Auguſto Cæſare denominatam exiſtimet: baccas fert guſtu non aſperas.

Baccaliam laurum alteri generi aſſignant nonnulli: eámque dicunt appellari quæ vulgatiſſima ſit, & baccarum fertiliſſima, vnde nomen habet.

Accedit in topiario opere, quæ Taxa dicitur, iucundiſſima: paruula quædam ſeu lacinia in medio folio excreſcente. Eam autem arborem non verebimur laurum Alexandrinã appellare, quòd Alexãder Macedo victor primùm huiuſmodi arboris folijs fuerit coronatus, quam alij idæam, alij hippogloſſion (à lacinia quam diximus) vocauerunt. Huiuſmodi laurum fruticoſam primùm vidim9 Pataiuij in hortis Gaſpari à Gabrielis nobilis Patauini, & rei herbariæ ſtudioſiſſimi. Erat autẽ folio myrti ſylueſtris, ſed maiore: quanquam interdũ minore poſtea conſpecta ſit à nobis & molliore ac candidiore, nec rigido: altero foliolo de primoribus folijs exeunte: rubro inter folia ſemine: radice myrto ſylueſtri proxima, ac molli. vulgus noſtrum eam laurum inter herbas fruticantes cõmemorat, & biſlinguã vocat: quòd ex medio folio, linguam quoquomodo referente, foliũ aliud ſupernaſcatur, etiã ligulę cuidã ſimile (vt iam dixim9): ſed id intelligendũ eſt fieri in ijs tantũ folijs, quæ fructũ ſunt parituræ: id enim adnatũ foliũ, ad fructũ ferendũ aut ſuſtinendũ, à natura factũ eſſe dixeris. Bonifaciã vulg9 Italorũ appellat, quòd anginæ proſit & bene faciat: folia enim

huius, vino tẽperata huic morbo plurimũ sunt vtilia. Galenus daphnen herbã, & daphnẽ Alexãdrinã vocat.

Spadonia laurus miram opacitatẽ præbet: & quantalibet sub vmbra solum implere traditur.

Extra columnas Herculis, in mari, nascitur frutex folio laureo, qui erectus in pumicem transfiguratur.

In Nereo sinu parte aquis extante, lapidea est laurus, similis tamen virenti: magnitudine fruticis bipedalis. In mari quoque rubro viuere eam adfirmant.

Daphnoides herba, siue frutex, à folio etiam laurino nomen habet: quã eandem eupetalon Græci dixerunt. Frutice est sesquipede alto, ramoso: ramis flexilibus, sursum versus foliosis, cortice (qui virgas vestit) glutinosissimo, atque inextricabili. Folia habet lauri, molliora, valida, nec fragilia, quorũ gustatu os & fauces accendãtur: flores candidi: bacca, cũ ematuruit, nigra: frõs fractu contumax, radix inutilis. Ea est quam vulgus nostrum non omnino inepte (vt quidam putant) laureolam vocat.

Daphnitis siue Chamædaphne, hoc est humilis laurus: etsi dicatur etiã vulgo laureola, nõ eadẽ est tamen cũ superiore: exit enim vnico ramulo, cubitali, erecto, tenui: folio laureo, itidem etiã tenui, sed multo læuiore: acinos fert rubentes, rotundos, folijs annexos quibus adnascantur.

Quæ vero vinca peruinca Plinio nominata est, etiã si eandẽ cũ chamædaphne esse putet: longe tamen est ab ea diuersa: hortensis enim & topiaria herba est (vt in hortulo diximus) virens in modũ lineæ: folijs geniculatis circundata, laurũ quidẽ imitantibus: veteribus inopiã florũ supplere solita. nõ autẽ attollitur, sed humi serpit, & se in modũ funiculi porrigit, vicina quæ-

que vinciens, vnde illi nomē: florem gerit ex purpura cæruleum. vulgus noſtrum appellat *de la peruence.*

FRVCTVS, aut ſi mauis, baccæ lauri, Græcis daphnides appellãtur: quemadmodũ cedri fruct⁹, cedrides. vulgus noſtrũ vocat *grains de laurier*, quarũ facultates & vires nihil attinet hoc loco longiori ſermone recenſere. nam in ſuperioribus deſcriptionibus, ſatis quidem earum forma notata eſt.

OLEI laurini veteres plurimùm meminerunt, & id quidē maxime probarunt, quòd ex laurinis baccis fieret, hoc modo. Baccas lauri permultas maturitate turgentes in aqua calida diſcoquito: vbi diu efferbuerint, olei quod ex ſe demiſerint vndam ſupernatantis, pennis leuiter cogētibus, in vaſa tranſfundito. Quidã etiã folia baccarũ corticibus admiſcēt, alij ſtyracem addũt, vt odoratius oleum reddatur: medicamentoſum eſt enim, & admodum vtile. Sed de lauris ſatis. Veniamus ad myrtetum.

Myrtetum.

Myrtorum ſeminarijs, quæ myrteta vocata ſunt, antiqui plurimũ delectabantur: tum propter vini & olei vtilitatē, quam ex myrtis accipiebant: tum quòd totũ fundũ ruſticũ, atque adeo loca vicina odoris ſuauitate replerēt: Quapropter locis poſt hortos editiorib⁹ myrteta cōſerebantur vel ligno, vel ramis, vel etiã ſemine. Quin & comitem roſam adiungebant myrtis, & ordine diſponebant: partim vt fructuoſiores eminerent, partim vt vberiorem fructũ parerent: quod certe oblectationis & elegãtiæ gratia ab ijs fiebat poti⁹, quàm domeſticæ rei. Vnde Martialis villam Baianam Fauſti-

ni cum laudat libro quinto,

Baiana(inquit)noſtri villa Baſſe Fauſtini
Non otioſis ordinata myrtetis,
Viduáque platano,&c.
Sed rure vero barbaróque lætatur.

Fauſtinus enim rei domeſticæ & reditui,potius quàm delicijs dabat operam. Nam etiam apud antiquos,baccæ myrtinæ in eo vſu erant ante piperis vſum, vt libi obtinerent vicem:quodam generoſi obſonij nomine inde tracto,quod myrtatum vocabatur. Sed ad arboris deſcriptionem, ac genera.

MYRTVS,Græcis myrrhine & myrſine, noſtris *du murte*, arbor eſt fruticoſi generis, oleam referens: niſi quod ramis foliíſque eſt minoribus: anguſta fronde, perpetua,ſeriatim diſpoſita, flore ſupra fructum inſidente, baccis nigris,piperis guſtu,ſucco vinoſo,ſtirpe inæquali & ramoſa.

Myrtũ multiplicem fecerunt antiqui:nẽpe Dioſcorides,Cato,& Columella. primùm enim candidã myrtũ vocant,quæ baccas cãdidas ferat: & nigrã,quæ etiã nigras, medicinæ & vino atque oleo vtiliorẽ. Sed & his deinde coniugalẽ addit Cato, quam eſſe noſtratẽ exiſtimamus. Alia præterea genera topiarij faciũt: Tarentinam,folio minuto:noſtratẽ,patulo:exoticã, denſiſſimo, ſenis foliorũ verſibus: ſed hæc nobis nõ eſt in vſu.

Myrtus ſylueſtris, Græcis oxymyrſine, ſiue Chamæmyrſine,Ruſcum & ruſcus Latinis dicitur: officinæ bruſcũ corrupte vocãt:vulgus *du houſſon*:humilis eſt herba,fruticoſa, folijs acutis, mucrone rigentibus, dependẽtibus à medio baccis,quæ per maturitatẽ rubeſcũt: oſſeo intus nucleo: ramulos habet cubitales,vitilium modo lentos folioſos,fractu cõtumaces:radicẽ

graminis, acerbam, ſubamaram. Fiũt ex ea ſcopæ apud Italos & noſtros Lugdunenſes, ad detergendam infumibulorum fuliginem.

Alterũ genus ruſci nõnulli faciunt, quod proceritatem arborũ æquat: folio lato, duro, per angulos aculeato, immortali virore: baccis rubentibus, racematim collectis: ſed genus aquifoliæ ilicis potius iudicarim, quemadmodum in ſylua latius docebimus.

Nemoralem myrtũ vulgꝰ ruſticorũ vocat, quã Plinius, ni fallor, dryophonũ appellauit, quaſi ſyluæ cædem. herba eſt in ſyluis cæduis & quercetis paſſim naſcẽs: tenuibus cauliculis, cubitalibꝰ: ambiẽtibus vtrinque folijs, quaſi ſylueſtris myrti, ſed molliouibꝰ & cãdidioribꝰ: pollicari latitudine: flore albo, veluti ſambuci: fructu acri, quo piperis loco ruſtici cibos cõdiunt: vnde cuſini quaſi culinarij ab ijs appellãtur, *des cuſins*: quòd iam venerint in ganeã, gratiſſimo ori mandentiũ cibo, præſertim ſi edomita acrimonia ſaccari dulcedine fuerit.

Myrtidanũ appellatur Dioſcoridi virgultũ myrto adnaſcens, nodoſum, inæquale, verrucoſum, cõcolor: quod veluti manꝰ quædã myrti caudicẽ amplectitur, vnde nomẽ habet. Martidanũ videtur appellaſſe Dioſcorides, & myrtidanũ, ipſum piper. Galenus ait myrtidanũ eſſe myrti ſobolem, quæ exiẽs à radice fruticat.

FRVCTVS, atque adeo bacculæ myrti ſatiuæ & vrbanæ, myrtæ & myrtides Græcis nominantur. hæ diutiſſime virentes (vt Græci produnt) ſeruantur vaſe non picato, diligenter operculato conditæ: alij cum ramulis reponere malunt ad delicias.

Myrti ſylueſtris, ſiue ruſci baccæ, fœtent dum recentes ſunt: oſſeáque eſt in ijs duritia. magnitudine ce-

rasum malum æquant. Itaque cauebunt posthac nostri pharmacopolæ mauritanã factionem sequi, quibus fructus oxymyrsinæ aut rusci, *cubebæ* vulgo, siue *combebæ* appellantur. Certe Actuarius (quemadmodũ probe collegit noster Ruellius) cubebas vocat, id granum, quod etiam Galenus carpesium nominat. Est autem Carpesium, longè alia res à rusci fructu. Carpesia enim, minuta grana sunt, odorata gustu, non absimilia radicibus herbæ quæ phu nominatur. plurima in Syria proueniunt.

Ex bacca præsertim nigra, satiuæ myrti, siccata vsque ad ariditatẽ in vmbra, atque ita mulso indita, fiebat vinum apud antiquos (inquit Cato) quod myrtitem appellabant, & myrtaceum: plurimúmque valere existimabant in medicina.

OLEVM quoque myrtinum siue myrtaceum fiebat apud eosdem, ex ijsdem baccis non siccatis, & cõtinuò expressis. Id vero ad multa est vtile. Sed hæc de myrteto satis.

Platanetum.

Tantum platani descriptionẽ nostro Arbusto subiungemus, quandò in syluam adeo elegãter non cadit: nam vmbræ & opacitatis gratia potius conserebatur apud antiquos, quàm vt in syluis frequẽs esset: amat enim rigua loca, & fonticulos sibi vicinos. Quapropter Platanetum hoc loco data opera confinximus, etsi vix reperiatur: tum vt ordinem nostrũ libere prosequeremur, tum etiam magis, ne id in Arbusto prætermitteremus, quod post hortos in ipsis semi-

narijs venuſtiſſimum & amœniſſimum eſſe ſolet. Is enim antiquis mos fuit, in arbuſto medio, quod vepribus & dumetis circunſeptum eſſet, fonticulum ductilem adornare, quē ambiret platanus opere topiario compoſita: cōcamerato, vmbræ gratia, ramorum ſinu capaci: largè numeroſum verticem extendente: vt & epulari per æſtum, & confabulari, vel (animi cauſa) auram captare complures poſſent, omni æſtu ſecuri. Vnde Cicero dialogum de oratore, commodè exordiens, vmbram platani fonticulo riguam plurimum laudat: circa quam, in arbuſto, ſedes erant eleganter diſpoſitæ, & puluinis adornatæ, vt confabulantes quietius aura liberiori fruerentur. Admonuit (inquit) me hæc tua platanus, quæ non minus ad opacandum hunc locum patulis eſt diffuſa ramis, quàm illa, cuius vmbrā ſequutus eſt Socrates: quæ mihi videtur, nō tam ipſa aquula quæ deſcribitur, quàm Platonis oratione creuiſſe. Certe Baſileæ memini me vidiſſe in area diuo Petro ſacra, atque adeo in medio arbuſto, elegantiſſimam & admodum patulam platanum, arte topiaria, tribus & amplius tabulatis compoſitam: ſub qua ductilis eſſet fonticulus, grato murmure conſidentes oblectans: atque illuc populus, per æſtum, vmbræ & oblectationis gratia confluit. excipit enim platanus illa centurias, & per æſtus vindicat à calore optantes imbrium per folia crepitus.

PLATANVS igitur, tā Græcis quàm Latinis nomen retinet, à foliorum & vmbræ latitudine. propria appellatione apud nos caret: quanquam etiam in Gallia conſpiciatur, omnibus inuiſam arboris ſpeciem demirantibus, & nomen eius ac naturam ignorantibus. cubitorum ſexdecim proceritatem æquat: cortice

craſſo,fronde vitiginea:longo,rubroque pediculo: floſculo pallido:pillulis ſcabris,lanuginoſis,minutis: viuax arbor, rigua plurimum amans, & vino irrigari gaudet.

Sunt & pumilæ platani,chamæplatani vocatæ,coactæ breuitatis:arborum enim abortus etiam inueniũtur.hęc ergo in genere pumilionũ infœlicitas dicitur. Id vero genere ſerendi & recidendi fit,ratione inuenta ſub Auguſto Cæſare, quemadmodum nemora tonderentur.

Sed quemadmodum vna ſententia atque adeo ſermo vnus,ſemper alium trahit (nunquam enim deeſt quod dicamus)priuſquam arbuſtum noſtrum claudatur : commodum eſt ſub platano , ornatus gratia, fonticulum deſcribere, & herbas fontibus familiares breuiter adnotare·ſiquidem hic locus commodus ad hanc rem nobis videtur.Inde vero, Arbuſtũ dumetis & ſpinis(quæ viuæ appellantur)claudere conabimur.

Fonticulus.

Eſt(inquit Plinius)Athenis,in Lycio, platanus arbor clara, ſocia gelidi fontis amœnitate. Ea nos monet ſententia, vt hoc loco fonticulum deſcribamus, ſub platano exilientem, quemadmodũ etiam in Creta inſula ad Cortinnã,alia platanus fuiſſe fertur,apud fontem egregij nominis:quæ folia hyeme non amitteret:ſub qua à Ioue compreſſam Europen fabulantur indigenæ.

Itaque fons quid ſit,item etiam ſcaturigo,gurges, ſtagnũ,vortex, puteus,aqua,& huiuſmodi vocabula, latius explicuiſſe viſus eſt Stephan9 Doletus in libello quem cõſcripſit De re nauali,quàm vt adhuc noſtram operam deſyderet. Quapropter illuc adoleſcentuli recurrite: totus enim libellus elegantiſſime, mea ſententia, deſcriptus, ſcatet huiuſmodi vocabulorum interpretationibus. Solùm hoc adijciemus, fonticulum amœnitatis cauſa nos interdum latius appellare,non tantum aquam mota humo in aliquo loco emanãtem,ſed etiam ductam per canales ex ipſo fonte, atque adeo ſcaturigine,in eum quem velimus locum:aut amœnitatis,aut etiam commoditatis gratia: quemadmodum in pleriſque hortis quotidie fieri videmus. Hoc autem loco,profecto fonticulum appellabimus,aquam nonnunquam ſua ſponte, nonnunquam ob delicias effoſſa humo prorumpentem,haud longè tamen diffuſam, & quæ vix aut nunquam in fluuios degenerat : quod fontes propria appellatione dicti facile ſolent. Cæterum vt rariſſime circa eos fon-

tes qui fere ſemper ex rupibus,aut montium vallibus vaſto gurgite atque impetu prorumpunt,vel minimã herbam videas ſuccreſcere: ita ſanè circa fonticulos, quos hîc tibi depingimus, plurimas herbas cõſpicias, nullo præterea loco pullulantes:de quibus nunc eſt nobis agendum: harum enim gratia fonticulum inſtituimns.

Herbæ fontibus adnaſcentes.

Incipiemus à muſco qui marginibus fontium & aſperginoſis ſaxis præcipue hæret:etſi iure herba dici nõ debeat,vnde muſcoſi fontes appellati.bryon Græci vocant & ſplanchnon,noſtri *mouſſe*.

Bryon etiam in mari vel maritimis paluſtribus naſcitur,quod ideo bryon thalaſſion Græci dicũt,hærétque ſaxis,pumicibus,ſcopulis,teſtíſque terra comprehenſis: algam Latini vocant,Veneti *de l'alga*. Muſcum certe refert, cum tamen iure muſcus dici non poſſit: eſt enim herba ſine dubio : haud ſecus atque ea quæ muſci nomen habet:in fontibus naſcens,quam hepaticam vulgus nominat,de qua mox dicemus. Creſcit alga ſine caule, radice quemadmodum muſcus : folio principio alio atque alio,poſtmodum herbido, plurimo atque puſillo,in rugas contracto,lactucam imitanti,quod vel leuiſſima maris agitatione ſupernatat: vt eius multa copia per tempeſtates circa ripam maris colligatur.vnde Virgilius vilem & proiectam algam prouerbialiter appellauit.

Eſt & bryon arborum,hoc eſt ceu cani arborũ villi,quales in ſeneſcente quercu maxime videmus:vnde Dioſcorides in cedro,quercu, populo,muſcũ inueniri tradit,& interdũ in picea (inquit Galenus):vulgus

noſtrum eodē nomine appellat, quo muſcum fontiū.

Eo etiam bryi vocabulo, intelligitur populi candidæ vua, circa Gnidum præcipue optima, aut Cariam, in ſitientibus aſperíſque: poſt eā fœcunda eſt, quæ in Lycia è Cedro colligitur, ad vnguenta pertinens.

Muſcus quoque in floribus id dici conſueuit, quod in quibuſdam herbis aut fruticibus viſitur, nempe veluti quædam villoſa floſculorum congeries quæ conferta ſit, denſáque floreſcat, vt in liguſtro, roſa, & huiuſmodi pluribus.

Bryon præterea, dicitur herba, quæ veluti muſcus fontium, torulentis petris adhæret: vnico caule, folio ſingulari, lato, craſſo, ſucci pleno, iecinerū fibris ſimili, vnde iecoraria & hepatica vulgo dicta. Italis *figadella*: Græcis etiam lychen, quòd impetiginibus medeatur quas illi lychenas vocant.

NASTVRTIVM proprie acceptum, id eſt, quod vulgus noſtrū vocat *creſſon alenoys, creſſon de iardins*: de quo in hortulo noſtro fuſiſſime. aſſurgit ſeſquipedalibus coliculis, lōge ſtatim ab radice, minutorū foliorū pediculo, floribus albis, ſemine per ramorū latera copioſo, firmo, caliculis orbicularib9 cōtento, acri ſapore.

Naſturtium autem aquaticum, quod vocant officinæ, vulgus vero, *creſſon de caillay*: certe eſt antiquorum ſiſymbrium, cognomēto cardamine, quaſi naſturcinū ita cognominatum, quòd naſturtium ſapore videatur imitari. id eſt quod Plinius ſylueſtre ſiſymbrium appellat, atque in riguis naſcitur. Cuius deſcriptio ex noſtro Ruellio talis eſt: Caule proſilit cauo, ſeſquipedali, ima ſui parte, pluribus radicularum fibris ſubinde capillato, è cuius alarum cauis, cirri frequentes ſinuatim erumpūt, candidulo flore. Ramuli in aquis,

cum insenuerunt, etiam candicantibus capillamentis articulatim consibrantur, quæ seniles canos aliquatenus repræsentant.

Atqui SISYMBRIVM, proprie appellatũ ab eleganti corollarũ venere: id esse putauerim, quod vulgus nostrum mentã aquaticam & tymbreã, seplasiarij balsamitam appellant. folio enim est mentæ, serrato, nigriore, & paulo rotundiore: quadrato caule, quadantenus purpurascente: flosculis internodia geniculatim coronãtibus, verticillato semper ambitu: reliqua mentam æmulatur: sed odorem acriusculum vibrat, qua dote coronis inseritur æstiuis: riguos tractus plerunque sequitur, & fonticulos amat.

SION, quod Latini Lauer appellãt, nostri *de la berle*: in fonticulis & profluentibus aquis sponte nascitur, frutice pusillo, habitu subrecto, pinguíque: latis ac luxuriantibus folijs, olusatro similibus, minoribus tantum, odoratísque. de qua plura non addemus: satis enim in hortulo nostro descripta est.

Anagallis etiam fontibus innasci solet: tamen quia in vinetis itidem crescit, de ea in vineto diximus.

Portulacam item aquaticam vna cũ hortensi portulaca, in hortulo descripsimus.

POLYGONON fœmina, vulgo pinus aquatica dicta, Latinis seminalis: paruus frutex est, vno caule arũdini simili assurgens: densis geniculis in se tubarum modo farctis, tuberibus articulorũ prominulis, quos folia frondibus piceæ similia, in orbem cõuestiunt, radice superuacua. nascitur in aquosis & fontibus. de alia autem polygono, in semitis agrorum dicemus.

FONTALEM herbam Latini vocarunt, quã Græci potamogeton: hoc à fluuijs, illo à fontibus deriua-

to nomine:folia habet betæ,ſed minora,ſuper aquam expanſa.

STRATIOTES potamios,hoc eſt fluuiatilis militaria,plerunque etiam fonticulis ſupernatat, radice nulla,ſimilis aizoo,niſi maiora haberet folia. De ſtratiote chyliophyllo in agro dicemus.

HYDROPIPERI, hoc eſt aquatile piper, ſecus fonticulos & ſtagnãtes aquas,quæ pigro lapſu repũt, gignitur:vulgo *curaige* appellata:quòd ea ſiquis podicem fricet,iuxta aquas ſeceſſurus,dolorem maximum ſentiat & ampullas. Caulem edit geniculatum,robuſtum,multis alis cõcauum:folia mentæ, maiora,candidiora,teneriorâque,guſtu piperis amaro,citra vllam odoris gratiam. Fructum gerit in ramulis,ſecundum folia, acrem,continenti acinorum ſerie congeſtum, vuæ modo.

De perſicaria & lyſimachio,in prato dicemus: non enim tam ſunt fontales,quàm pratenſes herbæ.

SILER aquaticum,vulgus vocat herbam in fonticulis interdum ſuccreſcentem, quam phellandrion antiquorum eſſe Ruellius cõtendit:frequens in riguis & paluſtribus iuuenitur, apij folio,ſed aliquanto maiore:caule cubitali,comoſo,ſuperne muſcario:floribus luteolis,radice craſſa,ſublutea,capillamentis maioribus fibrata.id eſſe puto,quod Virgilius molle ſiler appellauit. De alio autem ſilere in ſylua & colliculo dicemus.

TVSSILAGO Latinis dicta,quemadmodũ Græcis bechion,à ſedanda tuſſi:naſcitur in amœnis,ſecus fontes præcipue. Ea eſt quã ſeplaſiarij vngulã caballinã,Arabes farfaram,vulgus noſtrũ vocat *pas d'aſne*,à foliorum ſimilitudine:nam ei caballinæ vngulæ, folia

emicant ſena aut ſeptena ab vna radice: maiuſcula q̃ hæderæ, ſupernè virentia, à terra ſubalbida, in plures angulos exeuntia:caulis palmū altus:flores lutei, quibus in vere cōfeſtim exuitur:radix tenuis, ſuperuacua.

ADIANTVM à Græcis dictum, quaſi non madeſcens, quòd ſemper ſiccum inueniatur, etiam ſi aqua merſeris, aut ſi quidem madeſcat, celerrime ſiccatur: noſtri cum Theodoro capillum Veneris appellāt. vmbroſas petras, parietúmque ac fontium aſpergines amat, & ſaxa manantia. duorum eſt generum, album & nigrum. Album (quod etiam ebenotriches dicitur, quia folia gerat capillis ebeni ſimilia) in Montepeſſulano plerunque reperitur: cuius loco pharmacopolæ noſtri vtuntur ea herba quam ſaluiam vitam appellant, in veteribus parietibus frequentem. Nigrū autem adiātum, pedali cōſurgit proceritate, folio molliſſimo, paruo, coriandri diuiſura, filicis effigie, aduerſis pediculis, capillaceum ramulum vtrinque circundantibus : colore ex viridi nigricante: ſterilis, & flore ſeminéque vidua, radice ferè nulla.

TRICHOMANES à capilli luxuria dicta Græcis, eiſdem in locis naſcitur quibus adianton: politrichon vulgo cum Græcis appellata, *du politry.* coliculis eſt iunceis, quincūcialibus, ſtatim pene à radice foliatis, fronde rotunda, lenticulæ forma, aduerſis inter ſe pediculis ſubfuſca, ſine flore, ſine ſemine.

Claudamus iam Arbuſtum noſtrum ſpinis & virgultis, aut ſepto vndique veſtito vepribus & dumetis, vnde ſpinetum aut vepretum poſſimus appellare.

Spinetum.

Diximus in hortulo, cum ſepem viuam deſcriberemus, de quibuſdã ſpinis, atque adeo fruticibus, quibus horti frequentiſſime ſepiuntur: nunc reliquas nobis hîc explicare oportet, in Arbuſti clauſura, ab ijs quæ frequentes ſunt & admodum vulgares.

Itaque quid batos, cynoſbatos, chamæbatos, cynoſrhodos, rubus Idæus, Rhamnus, oxyacanthos, liguſtrum, matiana, ex hortulo noſtro requirito.

Nemini dubium eſt, acanthum Græcis, propriè ſpinam dici, quemadmodum acanthium ſpinulam, ſed tranſlatitiè etiam id nomen mutuatas herbas quas in hortulo deſcripſimus: quarum altera, acantha, vulgo brancha vrſina: altera acanthion, vulgo cardonetus dicitur. Cæterum compoſitæ ab acantha etiam aliæ ſpinæ inueniuntur, claudendis arbuſtis vtiles: quarum vnam in hortulo notauimus, nempe oxyacantham: alias neceſſe eſt nos hoc loco ſubiungere.

ACANTHA leuce, ſiue leucacantha, hoc eſt alba ſpina, ſeplaſiarijs bedegar, folia fert chamæleonis albi, anguſtiora, candidioráque, ſubhirſuta, ſpinis infeſta: caulem binos cubitos excedentẽ, craſſitudine pollicari vel eo ampliore, ſubalbidũ & inanem. Vertici ſummo echinus inſidet, marini non abſimilis, oblongior tantũ & minor: floribus pupureis, in quib9 ſemen cnici forma, rotundiuſculum. noſtratibus minus eſt cognita.

Quam autem vulgus noſtrum vocat albam ſpinã, *aulbeſpine*, certe frutex eſt aculeat9, pruni magnitudine, cortice ligni candido, molli folio, flore albo, odorato,

acinis,cum pubeſcunt,viridibus:vbi per maturitatem inoleuerunt,rubris,*myrti* ſpecie,lineo intus nucleolo. Eos acinos vulgo appellari audiuimus,*des ſenelles*.

TRAGACANTHA, quam hircinam ſpinam Theodorus interpretatur, frutex eſt ſpinæ candidæ non diſſimilis : ſurculis humilibus , robuſtis, late ſe diffundentibus, inter quos frequens coma, ſed breuis, cæcis ſpinis intercurrentibus horrida, quæ ſua fronde contegantur,& candidæ valentéſque rigeſcant: radice lata, ſurculoſa, ſupra terram emergente : qua diſciſſa, ſtillat è vulnere ſuccus , qui coaleſcit in lachrymam. Spina hæc noſtris incognita: lachrymã tamẽ officinæ norũt,interpollato nomine, *dragaganthum* gũmi nunc appellantes.

PIXACANTHVS, hoc eſt buxea ſpina,ſentis eſt virgas habẽs ſubrectas,tricubitales, aut eo etiam ampliores,protinus ab radice multas,rubóque craſſiores: cortex abſcedens,cruentus:radix lata,lignoſa,buxei coloris(inquit Plinius)qua in aqua cum ſemine contuſa in æreo vaſe fit medicamẽtum quod vocatur lycion.

Lycium autem,Dioſcorides pixacanthum appellat: quoniam in Lycia frequens eſſet, aítque armatam eſſe aculeis arborem,ramis trium cubitorũ aut maioribus: quibus folia dẽſa buxo ſimilia: fructus piperis, niger, amarulentus,læuis,denſus:cortex pallidus,radix multiplex , obliqua,lignoſa. Tu vero lector ex his elicito quod voles : nobis enim eſt huiuſmodi ſpina infrequens,& ignota.

Anonis,quæ etiam ſpina alba cognominata eſt,vulgo Reſta bouis dicta,in agro deſcribet: naſcitur enim culto ſolo,pingui,& glutinoſo,præcipue in ſegetibus.

POTERION ſpina,tragacantham imitatur: large

enim fruticat,ramulis longis,mollibus, lentis, tenuibus,tragacanthæ proximis:folijs gracilibus,paruis,rotũdis,cortice tenui,ſpiſſa lanugine veſtito, ſpinis horrido: floribus herbacei coloris, longis: ſemine odorati guſtus:acri,ſed inofficioſo:radices agit in altitudinem binum ternúmve cubitorum,firmas,neruoſas,quibus proxime terram inciſis, lachrymam profundit è vulnere,gummi ſimilem. Eam ſpinam Galenus neurada appellauit,quòd tuſa,præciſis neruis medeatur.

ARIANA ſpina,ab Aria regione Indis cõtermina dicitur , tota aculeis horret, ex qua lachryma deſtillat mirrhæ ſimilis,tum vſu, tum etiam olfactu. Cæterũ nobis ignota.

ARABICA ſpina,quæ AEgyptia & Syria dicitur, Dioſcoridi ſpinæ albæ ſimilis eſſe creditur. Arbor tota,præterquam caudice, ſpinis horret, folijs & germinibus aculeatis,magnitudine ſpectanda,cuius flos ob elegantiam nectitur in coronas : fructum fert in ſiliqua lupino ſimilem: ſemen lenticulæ refert imaginẽ. Ex ea ſua ſponte gummi profluit. Galenus duo eius ſpinæ genera facit:candidum & nigrum.

SPINAM ceruinam Itali vulgo vocant,rhamni quoddã genus,quod nos vulgo appellam⁹ *du nerprun* vel *bourgeſpine*. Cortex frutici vel arbori,ſubniger & nitidus quaſi ceraſo,intus virens,pòſt luteus:lignũ extra cãdidũ,cuius interior medulla rubet, eo validos arcus fabricant. fructum gerit myrti,foris nigrum, intus viridem, ob id ad colorem eum, pingentibus idoneum.

APPENDIX ſpina Plinio dicitur: quoniã baccæ in ea rutilo colore pendeant,appendicéſque vocentur. hanc inter arbuſculas pixacanthæ & paliuro coniungit Plinius, vtpote cui cum illis quædam germanitas

intercedat. An autem frutex ille ſpinoſus, quo viuæ ſepes conſerunt, appendix ſpina dicatur, non auſim aſſeuerare:quãuis in ea baccæ rutilo colore pendeant, & ob id appendices veteribus nominentur.

PALIVRVS Dioſcoridi, frutex eſt vulgaris notitiæ,aculeis frequens,& ramis ſpinoſus,veluti rubus, durúſque:cui ſemẽ pingue,& fuliginoſum,quod Afri zuram vocant:plurimus eſt in Africa.

Apud nos(inquit Ruellius)paucis antea annis,frutex inuenitur,qui etiã arboreſcere poſſit,folio per ambitũ laciniatim rotundo,molli,ramis modo ſpini(quẽ album cognominant)aculeatis:baccis rotũdis,rubris, myrteis,longe maioribus,guſtu iucundo, qui & vinũ ſuauitate ſua commendet.Qui colunt in hortis,veluti alienigenam arborem,myrobalanum appellant.Putat autem eſſe Ruellius paliurum Africanam,eã præſertim,quæ non ſiliquetur.

Eſt & apud nos fruticis genus, quo ſepes tã viuas quàm ſtructiles ruſtici ſtipant:qui,foliorum vice,ſpinarum armatur vallo, florémque luteum gerit, ſiliquam breuem,in qua pauca ſemina,lata,clauduntur: rura noſtra iuncum marium vocant,*du ioncmarin.*

SILYBON,ſpina eſt lata,folijs chamæleonti candidæ ſimilibus:quæ recens nata coquitur,& cum oleo ac ſale manditur.

His vero,ceu melioribus ,& magis ingenioſe atque erudite cõſcriptis fruantur velimus iuuenculi noſtri: interea dum Syluam & Pratum atque adeo Agrũ apparamus:in quibus reliquas herbarũ & arborum ſpecies explicare ſumma cum diligentia conabimur.

INDEX DICTIONVM HVIVS LIBELLI, IN quo prior numerus, paginam: posterior, lineam notat.

